

”Nu är det jag som bestämmer”

BANBRYTARE Hon tillkännager Nobelpriset i litteratur och gör upp med manliga genier. Som Svenska Akademiens första kvinnliga ständiga sekreterare väljer Sara Danius också att lyfta in kvinnor i de förgyllda salarna.

AV LOTTA PALMELIUS FOTO HELENA PAULIN-STRÖMBERG

Pekfingret och en trälåda med sand. Det var verktygen i skolan när litteraturprofessorerna skulle lära sig skriva.

Det handlade inte om någon pedagogik som ivrar för att eleven gör sitt eget skolmaterial. Inte heller en metod att med kroppen prägla in bokstävernas form.

Nej. **Sara Danius** var elva år, gick i sexan och hade skrivit svenska texter i årtal. Nu skulle hon få börja om i ettan eftersom hon inte kunde arabiska och i den lilla egyptiska byskolan fanns bara sand att tillgå.

–Jag trodde inte riktigt att jag såg vad jag såg. Metoden var gammaldags redan då. Den var som hämtad ur en dålig bok, säger Sara Danius med ett leende från andra sidan ekskrivbordet i det grandiosa arbetsrummet med utsikt över torget i Gamla stan i Stockholm.

Det är en miljö så långt från barnomens fattiga by man kan komma. I Svenska Akademiens lokaler knarrar ekparketten, stuckaturen ringlar under kristallkronan och framför henne tronar symboliskt skrivstället i silver med gåspenna och bläckhorn skänkt av **Gustav III**.

–Att komma till det här arbetsrummet varje dag är fantastiskt, ja, hela miljön här är intressant, säger hon och sveper ut med armen.

Annars är hon sparsam med gester, varlig med orden.

Sara Danius

Yrke Professor i litteratur, författare, kritiker, Svenska Akademiens ständiga sekreterare.

Ålder 53 år.

Bor i Stockholm.

Familj Ja.

Utmärkelser Fick nyligen Gerard Bonniers essäpris för Husmoderns död och andra texter (Albert Bonniers). Utsedd till Årets kvinna 2015 av Expressen.

Aktuell Nobelpriset i litteratur delas ut till **Svetlana Aleksijevitj** på Nobeldagen 10/12.

Hit har Sara Danius tagit sig från noll till hundra på rekordtid. Det är inte ens tre år sedan forskaren och kritikern stod i köket över kycklingmiddagen en marskväll då det första telefonsamtalet kom. Hon tänkte trycka bort det i tron att det var en försäljare, men svarade vresigt: ”Hallå?” Det var dåvarande ständige sekreteraren **Peter Englund** som undrade om litteraturprofessor Danius kunde tänka sig bli en av De aderton?

På stol nummer sju – den som en gång bar sällskapets första kvinnliga ledamot **Selma Lagerlöf** – hann hon bara sitta ungefär ett halvår innan andra samtalet kom. Det som skulle krossa glastaket till

den allra finaste litterära posten: att bli det 230-åriga litterära sällskapets första kvinnliga ständiga sekreterare.

–Det var ju flott att få ett så stort förtroende från ledamöterna. Men det var en process och jag var tvungen att tänka igenom en del.

Är tydlig och tar plats

Det var jobbet som professor i litteraturvetenskap på Stockholms universitet som hon ogärna ville göra avkall på. Sara Danius gillar att undervisa och hoppas att hon till våren kan fortsätta med det i liten skala.

Sedan i somras har hon varit Svenska

Akademiens ständiga sekreterare med sitt första framträdande inför världen vid dörren med stort D, en examen hon klarade med utmärkt beröm godkänd; ”tydlig” och ”tog plats” löd några omdömen.

Vad vill du tillföra Akademien?

–Jag tänker fortsätta i mina företrädares anda med att modernisera traditionen, svarar hon med den diplomati rollen som förvaltare av både gammalt och nytt kräver.

Men visst har världens första kvinnliga litterära överhuvud en rad idéer. Exakt vad vill hon inte avslöja än. Ett första steg är i alla fall att få in lite kvinnlig representation i 1700-talspalatset.

Hon scannar av rummet med blicken och landar i ena hörnet där en rad företrädare hänger som porträtt – idel män.

–Här ska ändras lite på väggarna. Det är jag som bestämmer, så jag tänkte få in några kvinnliga inspiratörer, säger hon, reser sig och hämtar fyra små inramade grafiska blad hon hittade i en amerikansk loppisbutik: Författaren **Emelie Brontë**, kritikern **Madame de Staël** – och svenskorna **Fredrika Bremer** och **Jenny Lind**, sångerskan.

Lite väl oansenliga konstverk i förhållande till gubbmålningarna, om ni frågar mig, men visst; en ståtlig olja på **Selma Lagerlöf** ska också upp. Och kanske Sara Danius kompenserar obalansen på sitt

Den ständiga sekreteraren är gammal basketspelare och har liknat Svenska Akademien vid ett basketlag. ”Det där är min lagkamrat”, kan hon tänka när hon möter en ledamot i andra sammanhang.

eget lilla magnifika sätt: Hon pekar upp i taket på den stora tomma ytan innanför barockfrisen.

–Jag brukar skämta om att jag redan har valt ut platsen för mitt porträtt: en relief här uppe signerad **Ernst Billgren**.

Ja! En mosaik där du avbildas som räv..?

–Ja, eller kanske nåt sorts monster som är hälften räv och hälften människa! Vi får väl se...

Är räven det snillrika – och människan smaken..? Nja, för gemene man kan smak vara något annat än för denna högsta auktoritet i litterära och språkliga frågor

Fortsättning på nästa sida ➔

➔ som efter Gustav III:s ideal ska ”*arbeta uppå svenska språkets renhet, styrka och höghet*”. Kungorsord och inga visor. Inte så konstigt att Svenska Akademien kan ses som ett internt sällskap för fisförmäna.

–Man kan ju inte begära att folk ska tro annat. Det de flesta ser – en dörr öppnas och någon läser upp vem som fått Nobelpriset – det är ju överstökad på ett par minuter. Sedan finns 364 dagar till.

Beordrad sommarläsning

I denna tomteverkstad av snille och smak är det aktivitet 24-7, inte bara varje torsdag då ledamöterna träffas klockan 17 för sammankomst, påpekar sekreteraren. Hon är mån om att lyfta fram saker Akademien gör som kommer alla svensktalande till del: SAOL, ordlistan som ständigt uppdateras och finns som gratisapp. SAOB, ett av världens största ordboksprojekt med ordens historia och användning, som har fyllts på sedan 1893 och snart finns i sin helhet gratis på nätet. Svenska litteraturklassiker ges också ut löpande både i tryck och digitalt utan kostnad på nätet.

Sedan ska ledamöterna ta fram kandidater till alla de många priser Svenska Akademien delar ut varje år.

Inte minst Nobelpriset. Inför det bevakar en kommitté all utgivning världen över året om. I januari kommer mellan 250 och 300 nomineringar in och då kommer den första listan. Den rensas till 25 kandidater och i slutet av maj klubbas fem. Alla aderton ledamöter har sedan sommaren på sig att läsa de fem författarskapen.

Så sommaren är beordrad hängmatteläsning?

–Ha, ha, ja, det kan man säga. Men de flesta hinner skriva, resa och sånt också.

Och sticka emellan med en deckare?

–Självklart! Fast just deckare är jag ingen stor fan av, men jag sticker emellan med det man kallar för lätt läsning.

Fast även djupa ämnen kan bli lätt läsning. Det är författaren Sara Danius en garant för. Att läsa hennes texter är 24 karats lustfylld njutning. Inte ett ord för mycket, inget hafs, en ekvok knorr här, en nutida blinkning där – om det så handlar om **James Joyce**, sockerbegär eller 1960-talets husmödrar som utan att darra satte kniven mellan hjärnhalvorna på en levande hummer. Bara ”*låt den sitta så en stund och håll hårt om hummern*”, manar Bonniers kokbok, eftersom ”*den slår ofta med stjärten och kränger på kroppen*”.

Citaten finns i hennes nya bok *Husmoderns död och andra texter*, prisbelönt ”*för en essäkonst lika sträng och lätt som en soloviolin*” och något så sällsynt som en smal bok som sålt bra.

–Ja, det var en glad överraskning! Jag trodde uppriktigt sagt inte att så många skulle vara intresserade.

När Sara Danius som ettglutture besökte en tredje klass blev hon imponerad av bokstäver som både hängde ihop och lutade. ”Jag trodde aldrig jag skulle kunna lära mig skriva skrivstil!”

Texten känns så lättsam...

–Det är roligt om det är så. Jag arbetar mycket med mina texter men vill inte att ansträngningen ska synas alltför mycket. **Är ambitionen att vara folklig?**

–Det är inte så att jag tänker att nu ska jag skriva folkligt. Men klarhet är ett ideal. Det ska vara begripligt – och så får det gärna vara roligt någonstans, säger hon med en glimt av busighet.

Dragen börjar mjukna när samtalet glider bort från den påpassade akademititeln.

Ja, det var då en välsignelse att barnomens försök att skriva arabiska skrinlades. Knappast hade väl Sara Danius blivit en litteratures ledande dam om hon härdat ut med pekfingerens i byskolan.

–Jag erövrade en del arabiska trots allt. Men det var ju medeltida förhållanden i byn; ingen el, inget rinnande vatten. För min lillasyster **Nina** och mig var alternativet att gå på internat i Kairo el-

ler Alexandria – då kunde vi lika gärna flytta hem.

Så blev det. Efter fyra månader, som kändes som fyra år, flyttade systrarna hem till pappa i Täby.

Sara Danius, denna ”frukten av en skandal” som hon kallat sig, har både skrivit och sommarpratad om sin uppväxt. Pappan var den aktade förre officeren och gymnasieläraren **Lars Danius** som gifte sig 53 år gammal med sin 18-åriga elev **Anna Wahlgren**. De fick två döttrar innan äkten-skabet tog slut efter tre år.

–Mamma och pappa var hela tiden goda vänner. Det är jag tacksam för idag. När Nina och jag flyttade hem till Sverige och fick bo hos pappa, tyckte mamma det var grymt att sedan så att säga ta tillbaka oss från pappa. För mig blev det väl sju år med mamma och lika länge med pappa, jag flyttade hemifrån när jag var 18.

En positiv sak förde Egypten med sig: ett litteraturintresse fött ur brist. Det

”

Jag arbetar mycket med mina texter men vill inte att ansträngningen ska synas för mycket.

fanns inte så mycket att göra på dagarna än att hämta vatten vid brunnen och gå ut på fältet. Eller skriva brev och läsa.

De medhavda barnböckerna slukades snabbt och sedan fick Sara gå till mammas bibliotek. I **Sven Delblancs** vuxenböcker kunde hon förtjust konstatera att där fanns svordomar på pränt!

Idag kan språkprofessorn ana ett visst inflytande av Delblanc i sina tidiga texter, för alla böcker fick en recension i dagboken och omdömena utvecklades från elvaåringens ”jättebra” till mer pubertala ”fy faan, va bra den va” och ”för jävla bra”.

Tidigt en rättfram kritiker, alltså.

Det var så Sara Danius började den litterära banan. Hon skrev kritik för Dagens Nyheter, vilket hon ännu gör, studerade litteraturvetenskap och kritisk teori, först i Stockholm, sedan i Nottingham och därefter i tio år i USA. Hon for hem med en doktorstitel.

Fast som för alla andra var hårfrisöriska drömyrket som riktigt litet. I tonåren kom läkare och psykiater upp på tapeten, men elva år gammal ville Sara bli journalist.

–Det verkade spännande, man fick skriva och träffa människor, resa och så. Min mamma var ganska uppmärksammad som författare så det kom ju en del journalister och intervjuade henne.

Dottern har berättat om hur Anna Wahlgren tidigt var inne på att bli författare och trots refuseringar fortsatte ”med obönhörligheten hos en bulldozer”.

Var din mamma en förebild?

–Nej, jag har nog inte haft några förebilder egentligen. Jag läste mammas böcker. Den första, en novellsamling, kom när jag var sex år. Den läste jag då – och alla som följde. Jo, jag var stolt över henne.

Och nu är hon stolt över dig..?

–Ja, jag tror det, säger Sara Danius med ett försiktigt leende.

”Tror” är lite väl blygsamt. När utnämningen av den nya ständiga sekreteraren blev offentlig, något Anna Wahlgren vetat en tid men tigit om, meddelade hon från Indien där hon vistas: ”Jag är kräkstolt!” **Apropå blygsel, var du en inåtvänd bokmal som liten?**

–Nej, alla vi syskon är utåtriktade personer. Vi är åtta syskon i tre kullar och

eftersom jag var äldst fick jag ta hand om mina syskon, som det brukar bli i en stor syskonskara. Jag är 17 år äldre än min yngsta syster.

Sara Danius flyttade en del i uppväxten. Från ett gröna vågen-liv i ett ruckel vid Hallandsåsen med kallvatten och utedass, till en modern höghustillvaro i malmötiska Rosengård och så påver landsbygd vid Nildeltat.

–Jag bytte skola en till två gånger per år. Utan att jag visste det blev jag en sociolog som lärde mig se återkommande mönster i klasserna. Vart jag än kom såg jag samma strukturer. Det fanns alltid en bråkig kille i varje klass, en söt flicka, en mobbad och så vidare.

Hon slår ut med händerna.

–Så jag kunde ha blivit sociolog! Men istället blev jag litteraturforskare, med intresse för förhållandet mellan samhälle och litteratur.

Det är Sara Danius paradgren. Hon har visat vad teknikens framsteg betydde när den idealistiska romanen som beskrev hur saker *borde* vara, övergick till den realistiska romanen som visade hur det *egentligen* var.

–Vi kan inte föreställa oss idag hur chockerande det var, att författare plötsligt håller upp en spegel mot verkligheten och säger ”så här ser det ut, skyll inte på mig, jag håller bara i spegeln”. Det var en oerhörd provokation.

Vad man kan tycka skava i sekreterarpionjärens forskning är att främst manliga skribenter lyfts fram: **Proust, Flaubert, Joyce, Mann...** Hon har dock en poäng med det: Att ta ner det manliga geniet på jorden. Genialitet är inget som bara kommer till vissa utvalda likt en gudomlig kraft.

–All min forskning handlar om hur industrialisering och teknik har påverkat författares sätt att skriva. Jag har medvetet tagit de mest firade litterära giganterna för att visa att allt det vi tycker är så fantastiskt med deras konst hänger ihop med vad som sker i samhället. Dessa giganter är rotade i sin tid lika mycket som alla andra, säger professorn.

Mer bökande i manligheten är på gång. **Marcel Proust** och homosexualiteten ska undersökas i en bok.

–Ja, en liten en. Jag tänkte att det ska bli små böcker nu, bokstavligen pocketböcker som man kan stoppa ner i fickan.

En boksamling och en trädgård, har man det saknas inget, menade Cicero. Om Sara Danius fingerfärdighet i sand vet vi, men hur gröna är fingrarna?

–Jag bor i stan så jag har tyvärr ingen trädgård nu, men på sikt vore det väldigt roligt att ha. Då ska jag odla rosor.

Den gyllenoranga ’Arabia’, får man förmoda. □

UR ARKIVET

1989

”Kvinnan bedömer sig själv i spegeln genom mannens blick”. En 27-årig Sara Danius samtalar om feminism i tv-programmet *Kulturen*. Finns att se på SVTs Öppet arkiv.se.

2015

”För hennes mångstämmiga verk, ett monument över lidande och mod i vår tid.” Svenska Akademiens första kvinnliga ständiga sekreterare läser motiveringen till att vitryska Svetlana Aleksejij får årets Nobelpris i litteratur.

2027

I framtiden vill Sara Danius inte bara tala väl utan även odla sin trädgård. ”Om jag får bestämma skulle det bli portlandsrosen ’Mme Boll’, även känd som ’Comte de Chambord’. Jag avgudar den!”